Lakivaliokunnalle

Lisälausunto

Asia: HE 220/2024 vp.; Hallituksen esitys eduskunnalle rikosuhrimaksusta annetun lain muuttamisesta

Valiokunnan kuulemisessa nousi esille kaksi kysymystä, joista pyydettiin näkemystäni myös kirjallisesti.

Voisiko rikosuhrimaksusta säätää siten, että se vaihtelisi rikostyyppikohtaisesti? Kysymys liittyy esille otettuun keskusteluun siitä, että ilmeisestikin rikosuhrimaksuista oleva tulokertymä valtiolle koostuu huomattavalta osin liikennerikosten perusteella määrättävistä maksuista, kun taas liikennerikoksilla ei yleensä ole uhria ja jos onkin, he eivät ole erityisesti rikosuhrien tukipalveluiden tarpeessa, vaan heidän tarpeensa tulevat katetuiksi pakollisen liikennevakuutuksen avulla.

Voitaisiin varmaan sinänsä kohdentaa ja porrastaa rikosuhrimaksu siten, että sitä rikostyyppikohtaisesti kerättäisiin rikoksentekijöiltä sen mukaan, missä määrin juuri sellaisia rikoksia varten tarvitaan rikosuhrien tukipalveluita. Tällaista tietoa lienee saatavissa rikosuhripalveluita tarjoavilta. Ja voi olettaa, että esimerkiksi lähisuhdeväkivalta ja seksuaalirikokset olisivat näitä enimmin esiintyviä, kun taas liikennerikoksissa tarvetta ei juuri olisi.

Rikosuhrimaksun ajatuksena ei kuitenkaan ole tarkastella asiaa näin eritellysti. On syytä ajatella asiaa laajempana kokonaisuutena. Esimerkiksi Rikosuhripäivystys tarjoaa palveluita kaikille uhreille, rikoksesta riippumatta. Liikennerikosten ohella voi ajatella myös vaikkapa verorikoksia, joita voi pitää uhrittomina rikoksina, mutta jotka ovat silti yhteiskunnallisesti vahingollisia. Ympäristörikoksissakaan ei välttämättä ole konkreettisia uhreja.

Rikosuhrimaksun tuotto on nykyisinkin suhteellisen vähäinen, vain muutaman miljoonan euron luokkaa. En pidä perusteltuna lähteä kehittelemään malleja, joissa tähdättäisiin oikeudenmukaisuuden nimissä tämäntyyppiseen porrastukseen, sillä se tuottaisi paljon hallinnollista lisätyötä ja käytännössä poistaisi maksun nykyisen merkityksen tulonlähteenä valtiolle rikosuhripalveluiden osittaiseen rahoittamiseen. En myöskään lähtisi vapauttamaan joitakin rikoslajeja maksun piiristä, vaan on aivan perusteltua noudattaa tässä yleistä vakavuuskynnystä, joka seuraa siitä, että rangaistussäännöksessä on ilmaistu vankeusrangaistuksen uhka. Järjestelmän yksinkertaisuus on niin tärkeä asia, että kaikenlaisia asiaa monimutkaistavia uudistuksia tulisi välttää. Pidän edelleen pätevinä niitä perusratkaisuja, jotka omaksuttiin, kun rikosuhrimaksusta ensi kerran säädettiin.

Toisena kysymyksenä nostettiin esille se, tulisiko rikosuhrimaksu jatkossa määrätä myös alle 18-vuotiaana tehdyistä rikoksista. Pidän tärkeänä, ettei maksua määrättäisi jatkossakaan tässä ikäryhmässä tehdyistä rikoksista. Alaikäiset rikoksentekijät ovat käytännössä vielä oppivelvollisuuden piirissä ja harvoin itse säännöllisessä ansiotyössä. Heidät on voitu tuomita juuri sakkorangaistukseen ja he voivat olla rikoksensa perusteella vahingonkorvausvastuussa. Rikosuhrimaksu kilpailisi näiden

maksujen kanssa ja tulisi niiden päälle ja lisäisi taloudellista kokonaiskuormaa. Talouden hallinta on nuorilla usein vielä muutenkin heikkoa, ja ylivelkaantuminen voi heikentää motivaatiota hankkia laillisia tuloja. Nuorten taskurahoihin suhteutettuina kaavaillut rikosuhrimaksut olisivat huomattavan korkeita.

Nuoret ovat herkässä iässä, ja useimmilla rikoksentekeminen jää onneksi ohimeneväksi ilmiöksi, kun kiinnitytään yhteiskuntaan nuorina aikuisina. Tähän herkkään kohtaan ei tule lisätä taloudellisen vastuun lisäkuormaa uusilla maksuilla, sillä se voisi heikentää tätä tulevaisuuden ennustetta. Lisäksi käytännössä tällaisen nuorelle tuomitavan maksun maksaisi usein joku muu, kuten perheen aikuinen tai isovanhempi. Sama koskee sinänsä jo muitakin taloudellisia vastuita.

Jos asiaa halutaan harkita, pikemmin olisi perusteltua nostaa maksun määräämisen alarajaa esimerkiksi 20 vuoteen, sillä harva täysi-ikäisyyden juuri saavuttanutkaan on vielä taloudellisesti itsenäisessä asemassa ja hallitsee hyvin talouttaan. On kuitenkin omalla tavallaan loogista, että rajana käytetään juuri täysi-ikäisyyden rajaa, joka on myös rikosvastuun ikärajana merkityksellinen.

Helsingissä, 14.2.2025

Kimmo Nuotio,
rikosoikeuden professori
Helsingin yliopisto